

Kirke og øvrighed i et pluralistisk samfund

Jeppe Bach Nikolajsen (red.)

Kolon, 2017

183 sider

Anmeldt af Jakob Valdemar Olsen

Bogen *Kirke og øvrighed i et pluralistisk samfund* er vokset ud af en konference på Menighedsfakultetet i Aarhus i 2016. Ønsket er at markere reformationsjubilæet i 2017 og at gøre det fremadrettet, i dette tilfælde ved at beskrive og diskutere den reformatoriske forståelse af forholdet mellem kristendom og politik og dens nutidige relevans.

Bogen er bygget op af ni artikler (selvom indholdsfortegnelsen angiver ti artikler) af ni forskellige teologer fra Skandinavien, hvoraf de fem er fra Danmark. De ni artikler er inddelt i tre grupper. De to første artikler fokuserer på moderne kritik af toregimentelæren. De fire næste forholder sig til grundanliggendet i toregimentelæren i forhold til Martin Luthers overordnede teologiske vision. Og de sidste tre forsøger at omplante toregimentelæren i en moderne demokratisk samfundsorden.

Alle bidragene, undtagen det første, stiller sig positivt til konstruktivt at an-

vende Luthers skelnen mellem kirke og stat, selvom alle giver udtryk for, at kirken står over for udfordringer, når det drejer sig om forholdet mellem kristendom og politik.

I den første artikel af Andreas Østerlund Nielsen bruges nyere amerikansk teologi til at gentænke forholdet mellem kirke og samfund, fordi der er en »akut mangel på brugbar teologisk refleksion« (side 10). Luther henfalder til »en abstrakt henvisning til kærligheden«, som »har bidraget til menneskelige katastrofer og til at lamme kirkens vidnesbyrd« (side 16). Vi er endt i en dualisme, så frelsen er blevet abstrakt (side 17-18). Denne dualisme er fatal, for den kristne tro afhænger »af at gøre de rigtige distinktioner mellem de to riger« (side 19), som han referer Carl Braaten for at mene. Det berører frelsen, for »En kirke eller et land, som lukker sig om sig selv, har ikke taget imod frelsens realitet: Forsoning med Gud og med mennesker« (side 23). På den baggrund kunne

man tro, at forfatteren tænker, at Luther og den lutherske kirke har en grundlæggende forkert teologi, men det er ikke tilfældet, da han mener, at Luther i dag ville være konkret og positiv i sin vejledning (side 22). I stedet peges på andre brugbare begreber end åndelig og verdslig, såsom helhed, allerede/endnu-ikke og performance som frugtbare for en kirke, der vil formidle kristendom i dag (side 22).

I den næste artikel diskuterer Kurt Christensen Paul Althaus' anvendelse af toregimentelæren og diskussionen i Tyskland i trediverne. Christensen mener, at Althaus grundlæggende læser Luther rigtigt, men Althaus' fejlagtige forståelse af det dæmoniske i nazismen og hans begreb om »folket« hindrede ham i en kritisk anvendelse af toregimentelæren over for nazisterne, hvilket stod i modsætning til, hvad der skete i Norge i 1940'erne, hvor toregimentelæren blev anvendt anderledes myndighedskritisk.

Harald Hegstad analyserer Luthers forståelse af kirken som skjult og peger på, at der hos Luther var et kirkekritisk udgangspunkt, fordi han ville en reform af kirken, og kritikken hentede kraft fra den idealiserede, usynlige kirke. Men et problem i Luthers kirkebegreb er, at han har svært ved at finde rum til fællesskabet, menigheden, da kirken i praksis bliver præste- eller fyrstestyret. Sakramenter og forkyndelse er de synlige tegn på kirken, og det administrerer præsterne. I stedet for Luthers skelnen mellem synlig og usynlig, vil det være mere brugbart at skelne mellem allerede/endnu-ikke, så den sande kirke bestemmes eskatologisk. På den måde kan både fællesskabet ind-

drages, og Luthers kirkekritiske anliggende bevares.

Asger Chr. Højlund bruger Luthers forståelse af kirken som Kristi legeme som et »bærende udtryk for hans kirkeforståelse« (side 81), hvor fællesskabstanken er vigtig, hvor lægfolket er afgørende, hvilket giver sig synlige udslag i det kirkelige liv, og Luther udlægger Bjergprædikenen sådan, at alle er forpligtet på den, hvilket betyder, at der hos Luther er konkret vejledning for den kristne i omgangen med andre. Som Jesus var tjener overfor næsten, sådan er kirken også tjener i denne verden.

En udfoldelse af Luthers udlægning af Bjergprædikenen videreføres af Knut Alfsvåg, hvor han gør gældende, at Luther er konkret i sin vejledning og fastholder en forbindelse mellem det verdslige og det åndelige. Hos Luther finder man en afvisning af både sekularisme og klerikalisme, men han er svær at anvende på de modeller vi har for kirken i dag, da hans vejledning ud fra Bjergprædikenen er vanskelig at gennemføre både indenfor en folkekirkelig (som mangler radikaliteten) og en frikirkelig (som mangler det favnende) ekklesiologi.

Agnete Raahauge griber fat i Luthers forståelse af ordninger, som guddommeligt stiftet, og fokuserer særligt på Luthers anvendelse af det fjerde bud, hvor familien er et sted, hvor Gud virker til opbyggelse af samfundet og dermed af individet. Gennem denne forståelse af ordninger, bliver Luther konkret i sin vejledning, og Raahauge opfordrer læseren til at udfolde sig indenfor de rammer, som er guddommeligt givne.

Jeppé Bach Nikolajsen forsøger at overføre Luthers kirketænkning til en moderne demokratisk, pluralistisk, multireligiøs sammenhæng. Han peger på, at i Luthers toregimentetænkning er der to temaer, der gør sig gældende. Det ene drejer sig om indre og ydre, og det andet om to magter og to folk. Faren ved første temaer, at kirken kun har fokus på det indre og åndelige, ikke det ydre og verdslige. Hvis man kun fokuserer på det indre, privatiseres evangeliet (side 133). Luther har ikke her været klar nok i sin skelnen mellem indre og ydre (side 130). I stedet vil Nikolajsen gribe fat i Luthers tale om kirken som en empirisk social størrelse, der kan kritisere øvrigheden, samtidig med at kirken er bevidst om, at staten ikke er kirken eller er kristen.

Gunnar Heine fokuserer i den følgende artikel på rammerne for politisk debat i dag og på, hvilken måde toregimentelæren kan anvendes nutidigt. Gennem henvisninger til Jürgen Habermas, John Rawls og andre diskuteres en udvikling fra det moderne til det sen-moderne. I det moderne forstås det religiøse og det sekulære som to adskilte fænomener og tankegange. I det moderne giver det mening at adskille det religiøse og det sekulære. I det sen-moderne giver den adskillelse ikke mening, da det sekulære er blevet sekularisme og en ideologi i sig selv. Et neutralt livssynsområde findes ikke, hvilket har betydet, at det religiøse er vendt tilbage i den politiske samtale, fordi religion ikke i udgangspunktet kan anses som mere subjektivt end andet. Det betyder, at »I den lutherske toregimentslære har kirken et

godt udgangspunkt for å opptre som en ansvarlig samfunnsaktør« (side 154), eftersom kirken må fastholdes som en røst i staten uden at være staten.

I den sidste artikel af Torbjörn Johansson fremdrages Dietrich Bonhoeffers brug af toregimentelæren som et godt eksempel på en moderne fornyelse af Luthers tænkning. Der peges på to afveje, som kirken kan ende i, hvor den ene er isolering og den anden politisering. Bonhoeffer peger på en tredje mulighed, som ikke er en afsluttet toregimentelære, men et udkast til en vej at gå. Bonhoeffer kan godt bruge begrebspar som verdsligt/kristeligt, naturligt/overnaturligt, profant/sakralt, men han mener de misforstås, hvis de bliver statiske. I stedet må alt ses med Kristus som fortegn og på den baggrund fastholdes polemisk, spændingsfyldt, dialektisk. Hvis kirken og verden kan fastholdes på samme polemiske måde, som en enhed under Kristus, kan toregimentelæren bruges frugtbart og kan give kirken en specifik og konkret stemme i verden.

Som det forhåbentlig fremgår af ovenstående referat, er bogen udtryk for en nuanceret og spændingsfyldt formidling af toregimentelæren, og et konstruktivt forsøg på at formidle anliggendet i en moderne nordisk sammenhæng. Efter læsning af bogen sidder man ikke tilbage med de lette løsninger, men med en god hjælp til selv at tænke videre over forholdet mellem kirke og stat i dag. Bogen være hermed anbefalet som en hjælp til at læse Luther og til at reflektere videre over Luthers kirkelige, politiske og kulturelle engagement og tænkning.